Dr. ANTUN PILEPIC

ANATOL ŠIPAK
traži istinu

1946
Leonova Tiskara
SPLIT

Dr. ANTUN PILEPIĆ

ANATOL ŠIPAK
traži istinu

1946
Leonova Tiskara
SPLIT

ANATOL ANKETIRA. . .

— Vjeruj, Anatole, znanost je mnogo toga protumačila, ona će sve protumačiti. Postoji samo tvar, koja je predmet njezina proučavanja. Sve ostalo, ono, što neki zovu »svijet duhova«, nadnarav, nadprirodu, ne postoji. — Tako je Prokopije završio svoj razgovor.

Ali Anatol nije bio uvjeren. U prijateljevu razlaganju opazio je mnogo praznina, mnogo nedokazanih tvrdnja, mnogo toga što nije razjasnilo ono, što je htio dokazati. Zato je odlučio da će napraviti malu anketu. Upitat će razne ljude, što oni o tome misle. Podno Marjana naišao je na seljaka koji je prekopavao njivu. »Šta misliš, brate«, reče,

»imaš li dušu?«

Pa naravno, da je imam. To je ono što me razlikuje ne samo od mojega polja i moje šumice, od mog alata i mojeg pluga, nego i od mojeg vola i od ptičica koje mi pjevaju dok radim. Alat i zemlja ne žive: dok ne upotrebim alat ili ne prevrćem zemlju, oni ostaju nepomični, jer nemaju života. Stabla i biljke žive, ali se ne mogu sami premjestiti, niti mogu skakati. Vol može hodati i ptičice letjeti, ali ne vidim u njima nikakav napredak. Vol živi i radi danas onako kako volovi pred tisuću ili dvije tisuće godina; ptičice pjevaju, istina, svaka na svoj način, ali svaka njihova vrsta jednako pjeva tako, da odmah razlikujemo grlicu od ševe, makar su tek doletjele iz dalekih krajeva. Ja, naprotiv, obrađujem zemlju ili gojim šumu mnogo naprednije nego što su činili moji pređi, a u crkvi ili u seoskom zboru mogu pjevati i naučiti razne pjesme pa nijedan čovjek, ako nije iz našega sela, ne može me po glasu prepoznati, kako ja raspoznajem kanarinca ili kosa. Evo, dragi brate, ono što me razlikuje od ostalih stvorenja, što mi daje sposobnost da mislim, da sâm stvaram uslove za svoj napredak, da se duhovno i kulturno razvijam, to je duša, razumna duša.

Dok je razgovor još trajao, zaustavi se neki radnik, koji je onuda prolazio. I njega upita Anatol: »Što ti misliš?«

Ja sam uvjeren da imam dušu, odgovori radnik. U tom me uvjerenju jačaju upravo strojevi u našoj tvornici i aparati naših inžinira. Što bi najsavršeniji strojevi i aparati bez čovjeka? U prvom redu, njih ne bi ni bilo, jer samo ih razuman čovjek može praviti. Opet, bez strojara — čovjeka oni bi ostali neiskorišćeni, propali bi. Upravo mi je ovih dana došao pod ruke

roman »Nepokoreni« od sovjetskog pisca Gorbatova. Neki Nikifor, metalac, bio je u ratu teško ranjen. On leži u bolnici. Tijelo mu je »izbušeno, sve isprobijano gelerima«. Ne mari da ga liječe, jer mu je liječnik kazao: »Ostat ćete živi, a ratovati ne ćete moći«. Što mu onda vrijedi da ga izliječe? Ali liječnici ga tješe: moći će živjeti i raditi za svoj narod. »Za život ćemo vas izliječiti«.

U večer mu pride podoficir Kutikov, junak, i ovako ga nagovara: »Tebe liječe za život. Za život, lijepe riječi! Uzmi na primjer auto, traktor. Odlomi mu gusjenice, difer, karoseriju, što ćeš dobiti? Staro gvožđe. To ne će biti mašina, već gvožđarija. To je sve. A čovjeku otkini ruke, iščupaj mu noge — bio je čovjek i ostaje čovjek. Čuješ? To zato, što je u njemu duša, razum««.

Pripovijedao mi je jučer prijatelj Nikola, tiskar. Upravo sada izrađuju u njegovoj tiskari neke krasne, male trobojne slike. Da vidiš koliko tu treba iskustva, pažljivosti, strpljivosti, da slika izađe lijepa, da konturi ostaju jasni i čisti! No ni pažnja ni strpljivost ni znanje nisu svojstva tijela, jer bi ih onda svaki čovjek posjedovao, kao što svi jednaki strojevi imadu jednaka svojstva. Tu radi duša pojedinih trudbenika, svojim razumom, voljom, čuvstvima, ukusom.

Đački razlozi

Dobar dan, Pero, dobar dan, gospođice. Vi ste đaci; molim vas kažite mi, da li vjerujete da čovjek ima dušu?

— Pa za mene je odgovor jasan, reče Pero. Moje su težnje dvojake: osjećam glad, žeđu, umor; gledam, slušam, pipam: to sve osjeća i radi moje tijelo. Ali kad patim radi nepravde ili se radujem tuđoj sreći; kad velim: ovo je pošteno, ili: ti imaš krivo, to nije časno, izražavam nešto što moje tijelo ne osjeća. Ono ga ne ulazi u ove sudove. Tu djeluje nešto drugo: moja duša.

Postavite li dva mikrofona pred govornika, oba će aparata jednako primati i dalje prenašati govor. Dobro: i moja sestra ima uho i ja imam uho. To su dva mikrofona. Kad pak slušamo glazbu, Đurđica pada u afekat, ona se divi, dok ja, premda se i meni glazba sviđa, ostajem prilično indiferentan. Mene više zanima nogomet dok je njoj smiješno gledati 22 čovjeka kako trče za loptom, i prosto ne shvaća oduševljenje hiljada gledalaca, koji se satove upinju, crvene, viču, podnose žegu sunca i sipanje kiše, da to gledaju. Premda su jednaki naši organi, uho, oko, ipak tako različito reagiramo na njihovo djelovanje. Očito je, da tako reagira nešto drugo a ne sâm organ, tvar: to je naše shvaćanje ljepote, a to nije rad tijela nego duha.

Meni je najbolji umni dokaz da imam dušu, prihvati Đurđica, taj, što mogu pamtiti. Učili smo u školi, da se naše tijelo neprestano mijenja. Životni vihor u nama neprestano i brzo otstranjuje stanice tijela i stvara druge. Moje tijelo potječe iz jedne jedine stanice, koja se najprije cijepala u dva dijela, ovi se dijelovi dalje cijepali i cijepaju i tako se to beskonačno nastavlja do smrti. S druge strane, tijelo neprestano izlučuje ono, što mu je nepotrebno i škodno. Na ovaj se način moje tijelo, a s njime naravno i mozak, potpuno mijenja u nekoliko mjeseci ili u par godina, a djelomično se neprestano mijenja. Današnja Đurdica nije više jučerašnja. Kako to, da se sa svim tim sjećam onoga što sam učila u osnovnoj školi, da se sjećam i događaja mojega najranijeg djetinjstva? O našemu velikom učenjaku, uzornom svećeniku i profesoru, Don Frani Buliću, znade se da je imao sjajno pamćenje. Pričao je ne samo događaje nego i ponavljao razgovore s učenjacima i sa seljacima, s učenicima i s diplomatima, koje je imao prije 40, 50 i više godina. Tako je uvijek bio svjež do svoje smrti, u 83. godini života. Što se u njemu sjećalo? Je li tijelo, koje se možda 50 do 60 puta potpuno promijenilo, ili nešto drugo, što je uvijek ostalo isto? Nije li ovo jedan od najočitijih dokaza, da čovjek ima dušu?

Anatola su zanimala ova jasna razlaganja. Uspoređivao ih je s maglovitim dokazivanjima prijatelja Prokopija. Htio je ipak da ide dalje i da čuje što više »zvona«.

Materijalista

Sreća ga nanijela na kolegu inžinira. Prepričao mu je što je sve čuo ono jutro. »Znaš«, odgovori mu inžinir, »na ono, što kažu oni đaci, teško je zaista odgovoriti tvrdnjom, da je u čovjeku samo tvar. Zato i mi materijaliste katkada upotrebljavamo riječ „duh", „duša". No ne možemo priznati da postoji nešto izvan tvari, nešto što se ne vidi, pa zato i za „dušu" mi tvrdimo , da je ona proizvod tijela, neka vrlo razrijeđena tvar. Jer, ako ne ostajemo uporno na stanovištu materijalizma, onda se ruši čivat kulturni sustav na kojemu gradimo život. Tako, kad su Haeckelu pobijali njegovu tvrdnju, da je prvo živo biće nastalo iz tvari, on je odgovorio: „Ova pretpostavka neophodno je potrebita za logičnost naravnog stvaranja.... Ako nju ne poprimiš, onda moraš u ovoj jedinoj tački evolucijske teorije pristati uz čudo i priznati nadnaravno stvaranje«.[1]) A ja čudesa ni Boga nikako ne mogu i ne ću priznati«.

Poštenom Anatolu ovo nije išlo u glavu. Ako je nešto dokazano, dokazano je. Ne smijem, mislio je, odbiti neki dokaz samo zato, što smeta momc naziranju i pozivati se na nešto što će znanost »valjda jednom« dokazati.

Vojnik

»A što misliš«, upitao je Marka, koga je susreo kod Doma Jugoslavenske Mornarice. »Ima li čovjek dušu?« Marko je bio vojnik, već od godine 1943. borio se u redovima oslobodilačke vojske. On će sigurno imati jedno jasno mišljenje.

»Da ti pravo kažem«, reče Marko, »imade među mojim kolegama više njih, koji u to ne vjeruju. Kažu da ono, što ljudi zovu misao, nije, prema riječima Karla Vogta, nego »izlučivanje ljudskog mozga, kao kad jetra izlučuju žuč", ili da je, prema Littré-u, „kao koncerat, koji je posljedica zvukova glazbala". Kad dakle čovjek misli, to ne misli, vele oni, njegov nekakav duh, nego »nadogradnja« tijela, tvari, nešto u njegovu mozgu, što je »viši proizvod prirode u čovjeku«.

— A što se tebi čini?

— Ja se s tim tumačenjem ne slažem. Jer, od dvije jedna: ili je taj viši proizvod prirode nešto što živi samostalno, odijeljeno od tijela, što misli i hoće, a onda ne vidim u čemu se razlikuje od duše; ili pak tijelo neprestano »izlučuje« taj svoj viši proizvod, ali tada, kad tijelo slabi, n. pr. u starca, taj bi »proizvod« morao također slabiti, to jest svaki bi starac morao pobenaviti. A znademo da nije tako. U ratu ja sam vidio najveća junaštva upravo onda, kad je tijelo boraca bilo slabo, gladno, čak i bolesno. Poznat je n. pr. napad na Drvar. Oni vojnici koji su se jedva vukli, pospani, iznemogli, na jednu samo zapovijed skoknuli bi kao risovi, jurnuli bi pjevajući u borbu i u smrt. Je su li jetra bolesna, kako će izlučivati žuč? Jesu li glazbala nevaljala, kakav će koncerat proizvesti? Tako, ni bolesno tijelo ne može dati iz sebe junaštva. To junaštvo može htjeti i nametnuti tijelu nešto drugo što je u njemu, jače od njega, duhovno: a to je duša — zaključio je nekim pobjedonosnim izrazom u očima junak Marko.

Anatola je zahvatilo prijateljevo oduševljenje. Kako je lijepo razgovarati s čovjekom, koji ima jasne poglede u koje pitanje! No, do objeda imade još sat vremena. Posjetit će dakle svoga bivšega profesora prirodnih znanosti, kojega toliko cijeni, da čuje i njegovo mišljenje.

»Naprijed!«

odgovori zvonki profesorov glas na obzirno kucanje Anatolovo.

— Gospodine profesore, danas sam već sa više osoba razgovarao o tome, da li čovjek ima dušu. Želio bih čuti i Vaše mišljenje.

— Meni je jasno da u tijelu postoji jedan misaoni princip koji je duhovan. Molim Te, dragi moj Anatole, da uočiš tri činjenice:

Prva je **velika različitost** u građi naših organa. Jetra, slezena, srce i bubrezi tvore udruženja nekih specifičnih stanica, koje su u prostoru jasno ograničene, koje stoje za sebe, koje imaju svaka svoju službu. To nam kaže anatomija. Ali ako proučimo djelovanje tih organa u tijelu vidimo, da svaki od njih ima, osim svoje, još druge službe. Tako, n. pr., jetra istovremeno izlučuju žuč, uništavaju otrove i mikrobe, sakupljaju glikogen, upravljaju izmjenom šećera po čitavom organizmu i proizvode heparin. Svaki je organ utrobe nadaren mnogostrukim energijama i tako surađuje kod gotovo svih naših tjelesnih zbivanja[2]). Sav pak ogroman rad milijardi stanica u mom tijelu, milijardi vlakanaca; sve nevjerojatno ali ipak istinito djelovanje ono nekoliko litara krvi, koja »nalik na rijeku, derući nosi sa sobom mase mulja i drveća, dok podjedno nastoji, da u svome toku usput popravi kuće duž obala, kraj kojih protiče[3])«; sve one neprestane promjene koje se zbivaju u tijelu, sve je tako među sobom povezano, da mi ništa ne osjećamo, i tek kad se koji organ ili dio tijela razboli, onda znamo da ga imamo. Vidiš, ovo **fiziološko jedinstvo** u meni, uza svu anatomsku različitost organa, činjenica je dostojna najvećeg čuđenja.

Ali ono ne stoji za sebe. Kao da pripravlja put još divnijem jedinstvu: **jedinstvu svijesti**. Ja znam da sam ja onaj, koji je ne samo nosioc svih ovih zbivanja, nego da sam ja osoba koja misli, hoće, osjeća, ljubi. Taj **ja** poznaje sebe, zapovijeda sebi, kontrolira svoje misli i želje, on stvara nacrte, izmišlja oblike, kojih u prirodi još nema i kojih ne će možda nikada ni biti; on istražuje i pronalazi istine, koje nemaju nikakve veze sa tvari, n. pr. da li je jedan sud opravdan, da li je jedna misao istinita. Moj **ja** osjeća svoju nezavisnost od bilo kojega i čega: nitko me ne može prisiliti da promjenim svoje mišljenje. Kad bi ono bilo tvarno, tvar bi morala na njega djelovati. Taj je **ja** ličan, on pripada samo meni; on je stalan, isti je, kao u mom djetinjstvu. Nije li to sve dovoljno da zaključimo, da je on duhovan?

Promatraj još djelovanje moga **ja** u školi. Kad nešto tumačim, tad **nešto moga** ulazi u moje učenike. Dnevno poprečno dvije stotine učenika dobiva od mene neko novo saznanje. Radom se fizička energija troši: zato sam o podne gladan. Ali, je li se istrošilo i moje znanje kad sam ga dao drugima? Nije. Da se ono troši, morao bih svagdano ponovo učiti ono, što sam drugima dao, kao što ponovo jedem da nadoknadim, što je tijelo potrošilo. Inače bi iza nekoliko vremena postao neznalicom, to jest moj bi duh iznemogao kao što iznemože tijelo, ako

ga neprestano ne hraniš. U tome vidiš očito, da su u meni dvije sile, tjelesna i duhovna. Duh se služi tijelom, ali on je onaj koji u meni misli, koji druge poučava, na druge odgojno djeluje. Tako se danas duh čovječji služi i s radiom. Jedan čovjek govori a milijuni slušaju i od njega doznaju nove stvari. Radio-energija se neprestano troši, jer je tvarna, ali duh govornika ništa ne gubi, makar je milijunima ljudi dao nešto od svoga.

Anatolove se oči sjale od radosti, što je čuo ovako lijepo razlaganje. On zahvali svom odgojitelju, zaželi mu zdravlja i sreće i — dobar tek.

»Sada ću k vjeroučitelju!«

Tako je Anatol uskliknuo kad je poslije ručka pribilježio glavne misli sakupljene dopodnevnom anketom.

Putem susretne doktora Mladena, kućnog liječnika. Iza nekoliko običnih fraza, Anatol htjede iskoristiti ovaj susret pa i doktoru postavi pitanje o duši.

— Vi znate, odgovori liječnik, da ja nisam ono što se zove »dobar kršćanin«. Na Misu blagdanom ne idem, kako to čine nekoji moji kolege. Samo katkada idem slušati propovijed. Ali vjerujem, da čovjek ima dušu. Moja duga praksa s bolesnicima kazuje mi, da ima u čovjeku nešto, što nije tijelo. To »nešto« djeluje, a na to »nešto« možemo i djelovati. Vidio sam na primjer bolesnike koji su mnogo trpjeli a ipak radost im se čitala na licu, što trpe. Tijelo se ne može radovati patnji. Oni su govorili da se raduju radi Boga i neba, dakle radi nečega netvarnoga. Neke nervoznije ljude mogao sam gotovo hipnotizirati svojom jakom voljom i navesti ih da prihvate nešto, što je izgledalo iznad njihovih sila. Tu je moja duševna moć uplivala na njihovu.

Mene zanimaju razne parapsihološke pojave, okultizam. Kako možete tumačiti telepatiju, prenos misli na daljine čak i od više hiljada kilometara? O prostom titranju valova zraka, koji tako daleko prenosi govor ili čak misao neke osobe, ne može se govoriti. Ne tumači se dovoljno svi slučajevi telepatije niti sugestijom ni halucinacijom. Zato i mnogi učenjaci — da samo spomenem Aksakova, Hartmanna, Richeta, Wasielewskoga, Driescha, Ludwiga — vide u njoj spajanje dušâ.

»I s time — zdravo!« oprosti se liječnik od svoga znanca.

O porijeklu života

Kad je Anatol ispričao svom bivšem vjeroučitelju razlog svoga dolaska, ovaj ga upita: Jesi li možda pročitao knjigu »Porijeklo života« od sovjetskog učenjaka Oparina?

— Jesam.

— Pa što misliš o njegovim dokazima, da ne postoji duša?

— Ne bih znao. Teško je stvoriti o tome jasni sud. Biste li mi Vi, veleučeni, pomogli?

— Drage volje. U Oparinovoj brošuri razlikujem tri dijela. Prvi dio obuhvaća uvod i dva prva poglavlja. U uvodu, govoreći o idealističkim filozofima, on posve krivo trpa u isti red filozofe koji »vide u životu manifestaciju nekog višeg duhovnog načela, „duše", „apsolutne ideje", „svjetskog duha"« i one, koji »smatraju da se životni princip može useliti u neorgansku materiju odnekud iz vana«. »U tome slučaju«, veli, »javlja se samozačeće živih bića«. Kako taj profesor ne vidi, da je jedna stvar »samozačeće«, što moderna znanost, osobito poslije Pasteura, ne priznaje, a posve druga stvar »dolazak duše od nekud izvana«, što bi se kršćanski kazalo: da Bog stvara dušu. Pa to je učio i Platon.

O prvom poglavlju, koje radi o teoriji samozačeća života, mogu reći u glavnom da je površno, upravo zato, što pisac ne će da razlikuje samozačeće od stvaranja, jer mu se ne da niti da spomene ime Božje. U drugom pak poglavlju Oparin pobija »teoriju vječnog života«. On hoće time da pobije i postojanje vječnoga Boga, koji je život, premda ni ovdje ne će da to kaže. U koliko pak dokazuje, da život ne može biti vječan, to se katolička nauka s time slaže kad se radi o stvorenjima, pa mi se možemo Oparinovim dokazima i poslužiti.

Drugi dio knjige pobija Haeckelovu mehanističku teoriju života, mehanistički materijalizam, koji smatra da su živa bića samo »složene mešine«, te da je život u njima postao »kao rezultat „sretne" slučajnosti ili kao rezultat nekakvih vanjskih fizičkih „slijepih" sila«. Takav je materijalizam, veli Oparin, »sasvim nevjerojatan, nemoguć«. Kako pisac dokazuje svoju tvrdnju? Evo ovako:

»Najkarakterističnija osobenost kojom se sva živa bića odlikuju od tijela iz neorganske prirode, sastoji se u tome da je (njihova) unutrašnja građa izvanredno dobro prilagođena vršenju određenih životnih funkcija ... Kad bih ja — pisao je u svoje vrijeme akademik Kostićev — predložio čitaocu da procijeni kolika je vjerojatnost da bi se iz neorganizirane materije, pomoću bilo kakvih prirodnih, n. pr. vulkanskih procesa, slučajno stvorila velika tvornica — s pećima, cijevima, kotlovima, ventilatorima i sl., takav bi prijedlog u najboljem slučaju ostavio utisak neukusne šale. Pa ipak, i najprostiji mikroorganizam sagrađen je složenije od svake tvornice, što znači da je njegov slučajni postanak još manje vjerojatan«. Malo kasnije piše: »Pozivati se na slučaj da bi se objasnio postanak živih bića, znači prosto odreći se objašnjenja te pojave«.

Kako vidiš, materijaliste zadavaju materijalistima odlučan udarac, smo što si Oparin i ljudi njegova mišljenja ostavljaju jedna vrata otvorena: **slučajno** život nije mogao nastati iz tvari, ali je on mogao nastati — i nastao je, zaključuju, što nije logički (ako je nešto **moglo** biti ne možemo tvrditi da je bilo) — redovitim evolucijonim tokom. Vidjet ćemo odmah, kako je taj zaključak pomoću evolucije **opet samo slučaj.**

Glavni, **treći** dio obuhvaća glavu IV. do IX. Tu pisac nastoji dokazati, da je život proizvod razvoja tvari. »Život — rekao je u uvodu, — nije vezan za svu materiju uopće, nego je stvarno jednom postao... Živa bića postala su kao određeni stupanj, određena etapa njena historijskog razvitka«. Par redaka prije rekao je: »Život je **posebni** oblik postojanja materije. Taj se oblik javio kao **novi** kvalitet materije u procesu njena postepenog historijskog razvitka«.

Kako vidiš, dragi Anatole, »Život nije vezan za svu materiju uopće... On je jednom postao... Postao je kao novi kvalitet materije«. Dakle, postao je **iz** materije. To znači jamačno samozačeće, ono samozačeće koje je Oparin prije pobjedonosno pobio. Ta tvrdio je (str. 22): »Može se smatrati kao sasvim utvrđeno da su sva danas poznata živa bića postala samo putem rađanja od bića koja su im srodna«. Da li se i »novi kvalitet materije« (naime život) »rodio« iz materije? Nije li i to »neukusna šala«? I još ovo: ako je život »novi kvalitet materije«, zašto sva materija nema toga »kvaliteta«?

No, slijedimo neznanstveno Oparinovo dokazivanje:

Znanost iz područja prirode temelji se na »naučno provjerenim faktima« pisao je isti Oparin u »Naprijedu« 7. 7. 1945. Veliki zakon prirode, tvrdi prof. Voroncov[4]) »utvrđen je mnoštvom iskustava««. To je iskustvo tako važno da ono, prema Lenjinu, odlučuje o istinitosti onoga što mislimo. »Naše pretstave (o stvarima) jesu njihove slike. Provjeravanje tih slika, odvajanje pravih slika od lažnih, vrši se pomoću prakse«.[5]) Pače, kako piše g. Aleksandrov[6]) »logika stvari je najjača logika« i ona ispravlja »logiku pojmova«. Prema svemu ovomu, jedino **iskustvo**, ono naime što se činjenicama dokazuje ispravnim, može služiti kao temelj znanstvenih zaključaka. **Što nije iskustvom utvrđeno nije znanstveno.**

U svijetlu tog načela IX. glava Oparinova djela, koja nosi naslov »Postanak prvobitnih organizama« nije znanstveno obrađena. Tu pisac prihvaća »slučaj«, što ga je odlučno pobio kod bratskog mehaničkog materijalizma. »Sastav prvobitne koacervatne kapljice — piše, — bio je više manje **slučajan...** U njoj su se **mogle** nalaziti bjelančevinaste materije... **slučajnim** rasporedom ostataka aminokiselina«. U već spomenutom članku »Naprijeda« isti piše: »**Tako su svi s izloženog gledišta slučajno** nastali „neuspjeli" oblici organizacije«. **I opet: »Tako je** nastao onaj dialektički „**skok**" uslijed kojega su na **zemljišnoj** površini postala najprostija živa bića«. Taj „**skok**" očito nitko nije vidio, prema tome on ne pada pod iskustvo.

Nije ovo dosta. Što pisac ne može dokazati to je »**moralo**« ili čak »moglo« biti. O tome obilno u IX. glavi: »U izvanrednim osobinama... derivati su se... nužno **morali** preobratiti...«, »čestice su se neizbježno **morale vezati**«; tako je »**morala** da teče čitava dalja evolucija prvobitnih koacervata«; »među svim tim kombinacijama **mogli** su se podjednako stvarati tako uspjeli... tako i neuspjeli spojevi«. »Razumije se, evolucija fermenata **mogla** je ovdje uspješno teći samo u **slučaju**, ako...«. To je bilo «**samo onda kad** je svako bitno povećavanje brzine... bilo progresivno s ove točke gledišta«. Prvobitni su organizmi **morali** ili (!) uginuti ili u procesu evolucije izgraditi u sebi sposobnost da sami stvaraju organske materije iz materijala neorganske prirode«.

Upozoravam te, da tih »moralo je tako biti« ima i u VI. i u VII. poglavlju.

Sve te kontradikcije dolaze od toga, što materijalista, iza kako je pobio jednu vrst materijalizma, hoće braniti drugu vrst. No, i logički i stvarno, ako je predmet kriv svojstvo ga ne može popraviti. Nije pridjev onaj o kojemu zavisi vrijednost predmeta. Željezo ili drvo ostaju ono što jesu bez obzira da li su različito bojadisani, vrući ili hladni. Glavno je imenica a ne pridjev. Materijalizam je nužno uvijek »mehaničan«, zovemo li ga jednim ili drugim nazivom, zato se on uvijek temelji na »slučaju«, jer nije po sebi razuman. Zato ga i odbacujemo.

Svu svoju teoriju prof. Oparin gradi na Darwinovoj teoriji o »**prirodnom odabiranju**«. Ali **tu teoriju mnogi učenjaci ne prihvaćaju.** »Većina stranih učenjaka — piše sâm Oparin — polaze u svojim rasuđivanjima od mehanističkog principa«. (str. 35). Naravno, on govori o materijalistima. Ali vrlo mnogi, možda većina, to nisu. »Većina inozemnih učenjaka primjenjuje princip evolucionog razvitka samo na one etape evolucije materije koje su prethodile pojavi živih bića«. (str. 42.) Tako i Marcel Prenant u svojoj knjizi: »Darwin — njegov život i njegovo djelo« kaže: »Mnogi današnji biolozi osporavaju evolutivnu važnost selekcije«. Naš poznati prirodoslovac Lazar Car, koji slijedi Darwina i pristaša je selekcije[7]) ipak ne dozvoljava da je život proizvod tvari: »Fizikalnokemijski procesi ne određuju specifičnu formu živoga; oni su samo sredstvo za stvaranje forme. Oni ne sačinjavaju život, nego budu od života samo upotrebljeni«.[8]) Slavni parasitolog prof. Grassi, koji je na po-

četku svojih istraživanja polazio s teorije evolucionizma, ovako je morao zaključiti: »Vrlo moćni su se umovi posvetili preko pedeset godina istraživanjima, ali ta istraživanja nisu definitivno riješila ni jedno filogenetsko pitanje (to znači — o postanku života). Čovjek će vječno slaviti gorostase na polju znanosti Huxley-a, Gegenbauera, Haeckela, koji su se usudili jurišati na nebo: ljudska je čast zahtijevala da se i ovo pokuša. Na žalost moram reći ono, što mi se čini istinito, makar kako su veličanstvena otkrića koja su oni ili učinili ili potaknuli: oni nisu uspjeli tolikim naporima da drugo učine nego da sastave genialne romane, više ili manje historičke. Teorija evolucije pretstavlja danas naučni temelj koji je manje čvrst nego je bio prije pedeset godina. Mnogi dokazi koji su se činili uvjerljivi nisu se mogli opreti tvrdnji kritike. Ponor između živoga i neživoga pokazuje se uvijek više nepremostiv«.[9])

Treba napomenuti da i sâm Oparin pri kraju uvoda piše: »Obimni materijal... kojim danas raspolažemo, omogućava nam da se približimo riješenju« pitanja »odakle su potekla najprvobitnija živa bića«. Dakle tek se približavamo riješenju, ali tvrditi ne možemo ništa. Ovdje se profesor ipak opreznije izražava nego u samoj knjizi a mnogo opreznije, nego u članku »Naprijeda« 7. 7. 1945., gdje opisuje, kao da ga vidi, kako je »nastao onaj dijalektički „skok" uslijed kojega su na Zemljinoj površini postala najprostija živa bića«.

I još nešto: ako se tek »približavamo rješenju« znači, da rješenje nije još nađeno. Protivi se dakle elementarnom pojmu slobode da netko nametne u školi ili u životu i u kulturi neko rješenje koje je, bar za sada, proizvoljno.

Još treba istaknuti dvije stvari koje pokazuju koliko ima nesuglasnosti, čak i zbrke, u evolucijonističkom taboru — osim već spomenutih. Darwin ne temelji svoju nauku o evoluciji na samom »prirodnom odabiranju« već i na »borbi za opstanak«. A to su dvije nerazdružive komponente njegova sustava. Oparin naprosto prešućuje ovaj drugi važni sastavni čimbenik Darwinova sustava dok ga Prenant pobija — sociološkim razlozima. To nije znanstveno. Mislim da bi i ovakav postupak spadao među »naučne zločine«, u koje je prof. Supek, u »Prirodi« br. 1—2 god. 1945, uvrstio postupak onih, koji su »izravnali sociologiju sa zoologijom«.

Drugo, na što te upozoravam, i to radi galame koja se svuda diže s Darwinovim imenom, jesu ove riječi prof. Oparina (str. 39.): »Charles Darwin nije u svojim djelima neposredno govorio o pitanju postanka živih bića. On je samo u jednom pismu Wallace-u ukazao na to, da je život, po njegovu mišljenju,

morao nekada i na neki način postati«. Pa to nitko ne niječe niti je to dokaz da nema duše.

Nešto o atomistici

— Ne možemo mimoići, dragi Anatole, nastavio je vjeroučitelj, sjajna otkrića o atomima i njihovu sastavu, jer danas nas ta nauka vodi k upoznavanju biti tvari. Prof. Supek u jednom članku [10]) prikazuje običnim čitateljima, ljudima u glavnom neupućenima, kao da je atomistika gotovo već sve protumačila, jer da je dokazala da »u svijetu nema ništa trajnoga« (dakle ni njegova filozofija — op. urednika), ali prof. dr. Marin Katalinić piše mnogo obzirnije i pozitivnije u svojem djelu »Atomsko doba«. Pročitaj ga pomnjivo pa ćeš vidjeti, kako se uvijek nova obzorja otvaraju naučnom istraživaču, kako je ono, što se jučer činilo stalnim, danas već nestalno, kako se čovjek mora skromno izražavati kad govori o pronalascima znanosti, koji su toliko puta bili oboreni novim otkrićima. Upozorit ću te usput, da Katalinić zove pretpostavkom Heisenbergovu teoriju da su jezgre građene od protona i neutrona (str. 53, bilješka). Iz jednog članka samog prof. Supeka u »Prirodi«[11]) možemo jasno vidjeti, da imade mnogo toga neprotumačeno i neistraženo na tom polju.

Evo, Crane i Dennison, profesori fizike na Sveučilištu u Michiganu, SAD, javljaju da će početkom nove godine proraditi novi stroj »synchrotron«, koji ima za svrhu sintetično producìranje kozmičkih zraka i proučavanje »subnuklearnih« čestica.

No prof. se Supek do danas najviše, mislim, proslavio svojim člankom[12]) »O krivim shvaćanjima materije« u kojemu očajno (u dvostrukom smislu) brani svoj dragi materijalizam. On izopćuje iz naučnog svijeta svakoga onoga koji razlikuje energiju od materije — a među njima nalazi se i prof. Katalinić, koji na str. 148 tvrdi: »Energija može biti spojena s tvarju ili može postojati bez tvari«. Jedno je dakle energija a drugo tvar. Tako tvrdi stručnjak koji je o atomskoj energiji održao predavanja namještenicima Filozofskog Fakulteta, Rektorata Sveučilišta i Ministarstva Prosvjete u Zagrebu. Razumljivo je da se Supek buni. Ali njegovo pobijanje protivničkog mišljenja čisto je neznanstveno: on pobija naučne rezultate prirodnih znanosti »filozofskom problematikom« a tvrdnje »predsjednika najvećeg engleskog prirodoslovnog društva« pobija time, što je taj pretsjednik ujedno »general i ministar«! Mora priznati da »mnogi prirodoslovci zastupaju mišljenje da pored energije postoji i materija, kao dva ravnopravna partnera«. On kaže, da je to »konfuzni dualizam koji se ne da održati u modernoj fizici«.

Prema tome onim prirodoslovcima (»mnogim«) ili nije poznata »moderna fizika« ili im je pamet... konfuzna. Među njih spada i dr. Katalinić.

Međutim, valjda stisnut uza zid od svojih zagrebačkih kolega i od dokaza tih »mnogih« prirodoslovaca, Supek piše: »Veliki broj fizičara i kemičara počeo je sasvim bez razloga da naziva materijom... ono za što bismo mogli reći tvar« — kao da materija i tvar nije jedno te isto! Na kraju, da brani svoje nazore od onih koji sasvim pravo tvrde da »se nauka mora osloboditi svih dogma« on iznosi da se »sva širina i nedogmatičnost materijalizma razabira u ovim riječima: »Jedino „svojstvo" materije, uz koji je vezan filozofski materijalizam svojstvo je da (ona) postoji realno, izvan naše svijesti«. Tko od učenjaka može tražiti veću općenitost? pita triumfalno prof. Supek. A ne vidi li, da je time oborio materijalizam, jer prema ovomu se traži jedino to, da tvar imade to svojstvo da se razlikuje od »svijesti«. Pa s time se svi slažemo, osim čistih idealista Hegelova kova. A budući da »svijest« ne misli, ne zaključuje, ne stvara ništa nova, dajmo joj s Descartesom ime »razum« pa kažimo, da taj razum je nešto što se razlikuje od materije, nazovimo to nešto »duhom« i evo profesora Supeka, silom naučnog progresa, na našoj katoličkoj liniji...

Najsjajnije je ovo: U 4. stupcu Supek piše: »U modernoj je fizici „tvar" izgubila onu vječnost i nepromjenljivost koju su joj pripisale stara fizika i hemija«. Dakle tvar nije vječna. A ako nema ni vječnoga duha, Boga, kako je ta tvar postala? —

Anatol se srdačno oprostio od svog dragog vjeroučitelja. I toplo mu se zahvalio na ovom malom »predavanju«. Bio je zadovoljan, ali glava mu je bila umorna. Trebao je zraka. Popeo se na Marjan.

Argumenti umjetnice

No, bilo je određeno da još nekoga zapita, što misli o evoluciji, o selekciji i o duhu.

Na vrh Marjana susreo je umjetnicu Smiljanu, koja je promatrala divni kaštelanski zaljev obojen zrakama zapadajućeg sunca.

»Sve te teorije o evoluciji«, odgovorila mu je gospođica Smiljana, »nužno zahtijevaju, da čovječji duh mora neprestano napredovati. Kako dakle da protumačimo, da su najstariji narodi, kojih imade još tu i tamo ostataka, najzaostaliji u kulturi? Ako »prirodno odabiranje« nužno djeluje, zašto nije do sada, iza desetaka hiljada godina, djelovalo na sve ljude?

»Pa uopće postoji li taj neprestani napredak čovjeka? Arheološka otkrića kazuju nam, da već u staro kameno doba, dakle u doba neandertalskog i krapinskog čovjeka, a možda i ranije, umjetnost, slikarstvo i rezbarstvo, bila je izvanredno razvijena. Ljudi, koji nisu još poznavali željezo a izrađivali su samo najjednostavnije oruđe iz kamena, ostavili su nam divne slike i urese na stijenama pećina u Altamuri u Španjolskoj, u francuskoj Dordonji i drugdje tako, da samo južno i sjeverno od Pireneja otkriveno je preko 30 spilja s krasnim prikazivanjima, i to u bojama, koje su još sačuvane, ljudi (plesača, plesačica) bikova, konja, biljki. I rezbarije na bjelokosti odaju velike umjetničke sposobnosti ljudi iz prehistoričkoga doba, koji su živjeli od iberskog poluotoka do Engleske i do Moravske[13]). A to je bilo desetaka i desetaka hiljada godina prije Krista, kad su ljudi još živjeli u pećinama! Tko ne zna, kako je mnogo vjekova kasnije umjetnost u ovim granama propala, da se kasnije ponovno diže? Ne dokazuje li to, da uz napredak ima i nazadak — dakle da ne postoji neprestani razvoj naprijed — i da su nekada neke grane umjetnosti bile vrlo nisko — n. pr. graditeljstvo — dok su druge bile na visokom stupnju? Je li dakle pravo i znanstveno uzeti u obzir samo jednu stranu, a drugu ignorirati, samo da se dokaže, da je čovjek bio jednom divljak i da se tek evolucijom usavršio?

»Isto možemo kazati za graditelje egipatskih piramida (oko 3000 godina prije Krista), koje svojom tehnikom zadivljuju današnje inženjere, koji im još nisu otkrili sve tajne. Stupovlje glasovitog rimskog hrama u Baelbeku u Libanonu imitirao je Francuz Barthélemy Vignon kad je početkom 17. stoljeća sagradio crkvu La Madeleine u Parizu, ali tehnički nije mogao doseći svoj uzor. U Baalbecku i u više mjesta u Siriji postoje ruševine hramova koje bi neupućeni uzeli za zgrade baroknog stila 17. ili 18. vijeka po Kristu.[14]) Tako povijest umjetnosti dokazuje, da otkad čovjek postoji, njegov je um imao uvijek visoke intelektualne i voljne sposobnosti, ništa manje nego danas, a te su se sposobnosti pokazivale prema prilikama i vanjskom napredku čovječanstva. Nema dakle evolucije u duhu čovjeka, kako je ima — vele — u tijelu. To jasno dokazuje da je tijelo jedno a drugo duša«.

Anatol je zahvalio i veselo kliknuo: Stopostotno sam sada uvjeren, da čovjek ima dušu!

MITING O BOGU
GOVORE MRTVI I ŽIVI
Ulaz slobodan

Tako je pisalo na vratima. Anatol je ušao.

Upravo je **Sokrat** otvarao skupštinu. »Braćo i prijatelji«, reče »sastali smo se da kažemo što mislimo ili što smo za života na zemlji mislili o **Bogu**. Svi znate, da sam ja vjerovao u jednoga Boga, ali prilike su bile takve, kako možete čitati u Ksenofonta, da se nisam ufao to javno izjaviti. Vjerovao sam pak i učio, da je Bog stvorio čovječje tijelo i da mu je dao dušu.[*]) Prije mene bilo je u mom narodu više filozofa: jedni su vjerovali u mnogo bogova, drugi držali da je dobar bog stvorio sve duhovno a zao bog sve tjelesno, drugi opet da je sam svijet božanstvo, koje se neprestano razvija, ili da ima nešto »neizmjerno« a to da je ili zrak, ili tvar, ili vatra, ili broj. Bilo je onih, a zvali se Sofisti, koji su tvrdili da se može o svemu raspravljati ali da se o božanstvu ne može ništa stalno znati. Ali dosta o tome. Molim moga milog učenika Platona, da nam kaže, što je on o Bogu mislio«.

Platon. »U mojoj Naravnoj Teologiji ja sam učio — tako mi je razum govorio — da postoji Bog duh, nepromjenljiv, najsavršenije i slobodno biće, svemogući, vrhovni zakonodavac, upravljač svijeta, izvor svake istine, svakog dobra i sve ljepote. I dokazivao sam da Bog postoji time, što je On prvi pokretač tvari, koja u sebi nema života, i što raznovrsni oblici, koje tvar ima, pretpostavljaju da ih je dao netko razuman. Držao sam, da tvar vječno postoji ali da ju je vječni Bog oblikovao. Neka sada govori Aristotel, koga sam nazivao „svijetlo škole"«.

Aristotel. »Ne trebam pričati o sebi. Znam da svijet još uvijek raspravlja o mojim naukama: neki me slijede u mnogim stvarima, drugi me kude i osuđuju, treći me čak proglasuju reakcionarom. Ja sam vjerovao i javno učio da Bog duh postoji i da je Biće različito od svijeta«.

Jedan glas. »Dozvolite mi, da kažem par riječi u ime Dalekog Istoka.

I u nas su neki vjerovali, da postoje dobar i zao bog. Tako Perzijanci. Bramani u Indiji drže još sada da je Brahma božanstvo iz kojega emanacijom izlazi svijet dok po Budhinu nauku nema smisla uopće razmišljati o pitanju božanstva, jer o tome čovjek ne može ništa izvjesno doznati. Ja sam Kitajac, mudrac **Lao-Tse.** Učio sam, da postoji jedan Bog, koji je Put. Put je vječno živ, on je otac svemira. Od svih bića, jedino Put

nije imao ni početka ni svršetka."[*]) Moj sunarodnjak Konfucije učio je, da je Nebo ono, koje se brine za čovječanstvo. On je bio praktičan čovjek, puno je polagao u auktoritet te je tvrdio da je car Sin Neba«.

Sokrat. »Da ne idemo na dugo, dozvolite, braćo, da spomenem kako su i stari Egipćani vjerovali, da postoji jedno prvo Počelo, tamno, iz kojega su emanacijom nastala razna božanstva, i time da zaključim periodu povijesti prije Krista. O rimskim filozifima ne treba posebno govoriti: slijedili su u glavnom moje grčke zemljake«.

Toma Akvinski. »Svi kršćanski filozofi, od početka naše ere do mene i poslije, sve do kraja 16. stoljeća, vjeruju, to je poznato, u jednoga Boga, Stvoritelja neba i zemlje. Nas u glavnom zovu »skolasticima«. Mi smo polazili sa stanovišta da je Gospodin Bog izvor ne samo nadnaravne, vjerske, objave, nego i naravne, po razumu. Zato između istina, do kojih dolazimo razumom, i onih objavljenih ne može biti suprotnosti. Slijedeći Aristotela mi smo polagali veliku važnost u radu razuma, nastojeći njime razlagati i dokazati vjerske i prirodne istine. Ali znamo, a povijest to neprestano dokazuje, da se razum može lako prevariti: zato nam je nepogrješiva Božja objava zvijezdom vodilicom, da ne pogriješimo put. Jer za kršćanina nije glavno upoznati prirodu već upoznati Boga. A i objava i razum i priroda vode ga k Bogu. Štogod odalečuje čovjeka od Boga, to ne može biti ni istinito ni lijepo ni dobro.

Među kršćanskim filozofima imade i onih koji ne slijede Aristotelov spekulativni sustav nego se priklanjaju sv. Augustinu, koji je slijedbenik Platona. Ti filozofi pripadaju osobito franjevačkoj školi, takozvanim skotistima, po njihovu teologu i filozofu Duns Scotus-u. Naravno da u pitanjima vjere nema među njima i drugima nikakve razlike«.

Bacon Verulamski. »Živio sam pri kraju 16. stoljeća i početkom 17.toga. Pobijao sam skolastički način dokazivanja ali nisam nikada zanijekao opstojanje Boga. Još se u svijetu spominje moja riječ: Tko samo okusi filozofiju može možda upasti u bezboštvo, ali tko iz nje duboko crpa, toga će ona voditi Bogu«.

Feuerbach. »Živio sam u prošlom vijeku. Bio sam materialista. Učio sam da su Bog i vjera izmišljotine ljudske mašte. Materijalistički filozofi, i prije i poslije mene, nisu priznavali da postoj bilo kakav duh. **Helvecije** je tvrdio, da je ono što ljudi zovu dušom, samo jedna od tjelesnih moći; **Moleschott** da mozak izlučuje misao kao što jetra izlučuju žuč: **Büchner** da su tvar i sila nerazdvojeno sjedinjene te da je ista sila ona, koja u želucu probavlja i ona koja misli u moždanima«.

Charles Darwin. »Dozvolite, gentlemen, da kažem i ja nekoliko riječi. Slavan sam u svijetu živih radi mojih otkrića i mojih nazora o evoluciji. Nisam ja prvi, koji sam iznio tu nauku. Već je u 6. stoljeću prije Krista Anaksimandar tvrdio, da su se sve kopnene životinje pa i čovjek razvile iz ribolikih životinja. Među kršćanima sv. je Augustin naučavao da je Bog, kad je stvorio svijet, usadio u tvar ovoga svijeta neke klice iz kojih će se kasnije s vremenom pojaviti bilo biljke bilo životinje. Bilo je i drugih, u stoljeću prije mene, koji su naučavali evoluciju, ali je od njih malo tko bio bezbožnik. Ni ja nisam bio bezbožnik: u mladim sam godinama bio pače dobar vjernik. Kasnije su nauke i istraživanja učinila, da zanemarim vjerski život i vjersku nauku, a pri kraju moga života bio sam agnostik, nisam imao određeni pojam o vjeri, ali nisam nikad išao do toga, da odričem postojanje Boga.[17]) Uostalom nisam držao da čovjek može doći do nepogriješivog znanja niti u proučavanju prirode. To sam izrazio i u pismu prijatelju, koje donosi moj biograf Prenant: »Vi ste izrazili moje intimno uvjerenje da svemir nije rezultat slučaja. No onda mi se uvijek vraća strašna sumnja, i ja se pitam, da li uvjerenja čovjeka, koji je potekao od životinje nižeg duhovnog reda, imaju neku vrijednost, i da li se u njih i najmanje može pouzdati. Da li bi tko imao povjerenja u uvjerenje majmunskog duha, ako ima uvjerenja u takovu duhu« (str. 99). Tako sam mislio o mojim zamišljenim pređima! »Ja sam uvijek tvrdio da nema slučaja, da sve ima svoj uzrok i da sam toliko pažnje posvetio filozofiji koliko prirodoslovlju morao sam bez poteškoće doći do toga, da gdje postoji uzrok postoji uzročnik, gdje zakon, zakonodavac«.

Nitko nema dakle prava da se služi mojim imenom u obranu bezboštva. Mene Prenant zove »najzaslužnijeg pokretača životinjskog porijekla čovjeka«. Neki ljudi danas htjeli bi da se igraju riječima pa tvrde da ja nisam učio da čovjek potječe od »majmuna«. No Prenant riješava igru: »ljudska je vrsta zoološki vrsta majmuna«. (str. 69). Tu preuzimam odgovornost. Ali moram priznati da među mojim sumišljenicima postoji jedna smutnja, koja počiva na pravoj igri riječi: je li prvi čovjek počeo raditi: služiti se kožom kao ogrtačem, praviti oruđe, naložiti vatru, sijati sjeme — kako kaže Wallace — iza kako se u njemu probudila iskra inteligencije? Tada rad nije uzrokom te inteligencije. Uzrok treba tražiti izvan čovjeka — i tada imaju pravo teolozi. Ili je pak rad stvorio inteligenciju — kako se hoće dokazati u knjizi »Kako je čovjek postao divom«[18]) u kojoj jedno poglavlje nosi naslov: »Čovjek radom stiče um«: u tom bi slučaju manje proizvelo više, što se protivi razumu. »Zajednički rad«, čita se u tom poglavlju, »naučio je čovjeka govoriti, nau-

čio je čovjeka i misliti«. Prema tome prvi su ljudi govorili a da nisu još mislili! No, budući da je govor izražaj misli, to nije moguće. Marks, uspoređujući rad pčele, koja gradi svoje voštane ćelije, s čovječjim radom, veli, da „arhitekt gradi ćeliju u svojoj glavi prije nego je ostvaruje u vosku. Na koncu rada mi se nalazimo pred rezultatom, koji je od prvog časa već postojao u zamišljenom obliku u glavi graditelja“[19]). Posve ispravno. Prije misao a zatim rad. Tu opet imaju pravo teolozi, koji tumače stvar jednostavnije i shvatljivije: Bog je dao prvome čovjeku razumnu dušu. Čovjek je mislio, zato je mogao pametno govoriti i „svrsishodno“, kako kaže moj prijatelj Oparin, raditi. Tako se cijela zagonetka riješava, ali intervencijom Božjom«.

Ruđer Bošković. »Današnje doba nazvano je „atomsko“. Krasna otkrića na tom polju pune me zadovoljstvom, jer sam ja, u vrijeme kad je elektricitet bio nepoznat, učio o atomima, da nisu »čvrsti« već »dinamičke točkice«. Ja nisam trebao čekati napredak znanosti da tek sada, ko što Mr. Darwin, dođem do zaključka da Bog postoji — ta bio sam katolik, teolog, i Isusovac. No da sam znao što znanost sada znade, imao bih novi moćni filozofski dokaz u ruci, da Bog postoji. Molim zato mog dragog zemljika Dra Marina Katalinića da nam nešto kaže o tajnim silama koje atom u sebi krije«.

Marin Katalinić. »Neutroni, sastavni dio svakog atoma, koji izbijaju iz berilija kad ga bombardiramo brzim deutonima — a to je jezgra teškog vodika — imaju brzine, koje se kreću oko 1000 do nekoliko tisuća kilometara u sekundi. Kad se rascijepe svi atomi sadržani u jednom gramu Urana dobivamo preko 17 milijardi gramkalorija. Tom množinom topline zagrijalo bi se 174 tone vode od ledišta do vrelišta.

Jedna atomska bomba, koja sadrži 1—5 kilograma urana, razvija toplinu od oko 9000 stupnjeva, dakle gotovo dvostruku toplinu od one, koja vlada na površini sunca. Polovica te topline dovoljna je, da pretvori u paru 16 hiljada tona platine. Najčudnije je to, što je razbijanje atoma svagdanji pojav, koji se neprestano zbiva svagdje, i u stolu, za kojim ljudi čitaju, i u knjizi, koju imaju pred sobom. Takva razbijanja atoma izazivaju visinske ili kozmičke zrake, koje nam dolaze negdje iz svemirskih dubina. Tisućama i milijunima godina one jure nepoznatim stazama kroz nepoznate krajeve svemira, dok stignu do nas«.[20])

Supek. Zaista »čudesan svijet«![21])

Bošković. »Tko daje takve brzine i topline sitnim atomima i njihovim dijelima? Tko ih proizvodi u svemirskim visinama? Tko im daje pravac i tko ga drži kroz milijune godina? Tko čini, da se takva razbijanja atoma svagdje događaju, i u čovječ-

jem tijelu i u predmetima oko njega, a da on ništa od svega toga ne opaža? Ako je početna stanica svakog živog bića sastavljena od atoma, dakle od čestica tako moćnih, odakle dobivaju brzinu i toplinu novi atomi koji se oblikuju, kad se prvotna čestica cijepa i kad naraste? Zašto se ne cijepaju i nutarnje sile? Ne upućuju li sva ta pitanja, koja čine da se čovječja pamet gubi u neizmjernosti, na jedini pravi i zadovoljujući odgovor, da sve to potječe od svemoćnog Stvoritelja svijeta, od vječnoga Boga, koji sve dalje svojom mudrošću i moći ravna i upravlja?«

Alexis Carrel. »U svojoj knjizi „Čovjek — nepoznanica" (Man — the Unknown) ja sam slijedećim primjerom dokazao nemogućnost da se jedno živo tijelo razvije samo od sebe od jedne stanice bez utjecaja jedne vanjske razumne i moćne sile. Usporedio sam čovječje tijelo s kućom i napisao: To bi tijelo bilo proisteklo iz jedne jedine stanice, onako kao kad bi čitava kuća proizašla iz jedne čarobne opeke, koja bi sama iz sebe izbacivala niz ostalih opeka. Ove bi se — ne sačekavši ni nacrta arhitekta ni dolazak zidarà, same od sebe udružile u zidine, pretvarale po potrebi u okna, u krovne crijepove, u ugljen potreban za ogrjev i u vodu za kuhinju i kupaonicu. (Uz to, ova kuća najednom počima misliti, govoriti i raditi). Organi stvaraju ne samo građevni materijal nego čak i zidarske radnike iz tvari, koje su sadržane u krvnoj plazmi. Stanice sliče pčelama, koje izgrađuju svoje geometrijske ćelijice, proizvode med i hrane svoje embrije, kao da je svaka od njih upućena u matematiku, kemiju i biologiju, i da nesebično radi u interesu zajednice.[22]) Ako je ludo pomisliti da se na ovakav način može izgraditi jednostavna kuća, koliko je luđe misliti da se ovako, sam od sebe ili silom nekoga slijepog »prirodnog odabiranja« za kojega ne znamo, tko ga je odredio, ni koja su mu pravila, razvija čovjek, živ, uman, gospodar mnogih prirodnih sila? Ne, bez utjecaja svemoćnog Boga to nije moguće.

»Do istog zaključka doći ćemo ako proučimo bilo koju pojavu u prirodi. Da samo spomenem razlike, koje postoje između muškarca i ženske. Ženska se temeljito razlikuje od muškarca. Svaka stanica njezina tijela nosi obilježje njezina spola. Isto vrijedi i za sve njene organe, nadasve pak za njen živčani sistem.[23]) Stručnjak će opet razpoznati kost, lubanju, jeli ženske ili muškarca. Kako to, da se ona početna stanica tako opredijelila, tako razvila? Kako tu djeluju vanjske sile, koje »odabiraju«, i »borba za život«? Bezbožni evolucionisti priznaju da je sve »svrsishodno« uređeno, ali ne će da priznaju da je sve uređeno **prema jednoj svrsi**, jer time bi priznali da postoji Um, koji sve ravna. Ali zaludan im trud! Čovjek, koji misli, ne može

da ih slijedi. Jer »svrsishodno« i »prema svrsi« u stvari je jedno te isto!«

Auguste Comte. U prvoj polovici prošloga vijeka, kad se u filozofskom svijetu vodila žestoka borba između realizma — evolucionističkog i atomističkog — Leibnitza, Wolffa. Fechnera, koji je ipak priznavao Boga, i materijalizma Feuerbacha i Büchnera, ja sam istupio pomirljivom filozofijom: zašto da se pravdamo oko onoga, što ne vidimo, rekoh, oko toga da li postoji Bog, duša, ili ne? Ograničimo se na ono, što nam kaže iskustvo ili do čega možemo doći promatrajući svijet. Šta nas briga za uzroke i svrhe? Budimo **pozitivni**. Da pak udovoljim čovječjoj potrebi da u nešto vjeruje predložio sam mu neka vjeruje u Čovječanstvo. koje sam nazvao »Veliko Biće — Le grand Etre«, a sebe sam proglasio velikim svećenikom Čovječanstva. No moja pozitivistička religija bila je kratkog vijeka dok je nauka kao takva, iako izmjenjena, ostala. Ali moram priznati da ona može zadovoljiti samo one koji malo misle i hoće udoban život.

Emmanuel Kant. Moje je ime poznato u svijetu, moja misao slabije, jer sam sâm bio više puta u dvojbi glede moje nauke. Moj motto u djelu »Religija u granicama čistog razuma« jest: »Vjerujem, pomozi mojoj nevjeri«. Ali u pogledu Boga svatko znade, da sam tvrdio da postoji. No, naučavao sam, da razum na može dokazati da ga ima, već to traži razlog praktičnog ćudoređa: ako Boga nema, tko može zapovijedati čovjeku da bude pošten i pravedan?

Sokrat. Gospodo, mislim da smo čuli u glavnom pretstavnike glavnih smjerova u filozofiji. Molio bih još gospodina Bergsona, Nobelova laureata koji je ostavio svijet prije pet godina i čiji je upliv za njegova života u Francuskoj bio izvanredan jer je ogdojio čitavu generaciju intelektualaca — a taj upliv još traje — da nam kaže nešto o pitanju koje nas zanima.

Henri Bergson. »Uvidjevši da ni hladni Descartov racionalizam ni materijalizam ni idealizam ne mogu zadovoljiti čovjeka, promislio sam da bi ono »vječno«, što su neki vidjeli u tvari a neki u misli, moglo rađe biti neki vječni stvaralački čin, **l'élan vital**, snažni životni polet, sila koja je ogromni rezervoar stvaralačkih snaga. Plod toga čina jesu, rekoh, i materija i duh. Materija je nastala u momentima prekida toga stvaralačkog čina, kao što se poslije snažnog poleta i eksplozije rakete razlijeću varnice na sve strane, pa se onda polako gase i padaju u tamu. Materijalizam je prema tomu suprotan duhu, jer u njemu postoji težnja, da se sve uniformira. Materijalizam je ona strana realnosti, koja se troši i silazi, a duh je onaj koji stvara, koji se uspinje i koji teži za sve savršenijim oblicima. Inteligencija, u-

čio sam, dana je čovjeku za praktične potrebe, ali kad se radi o pravoj spoznaji, koja traži da prodre u zadnje osnove svijeta, razum više nema što da traži. Dolazi na red intuicija, to jest ona sposobnost, koja će saznati istinu neposrednim osjećajem, uvidom, bez zaključivanja razumom; intuicija je neposredno saznanje, uloženje u smisao i osobitost cjeline,[24]) kao kad čovjek pogodi što drugi misli ili hoće, a da nema zato razumnih razloga.

Problem intuicije naveo me na proučavanje katoličkih mistika, svetaca, koji su upoznavali Boga ne razumom već neposrednim gledanjem. Osobito me zanimao sv. Franjo, a sv. Tereziji od Lisieux-a posebno sam se divio zbog njezine sjajne energije. To me proučavanje približilo katoličkoj nauci te sam napokon uvidio, da se onaj »stvaralački čin, polet« najbolje izražava u Bogu, kakva ga uči katolicizam. Napokon sam zaželio i ja, Židov, da primim sveto krštenje. Zadržalo me je žestoko progonstvo koje je hitlerizam vodio protiv Židova u Njemačkoj. Katolička Crkva je branila progonjene — a to me je još više njoj približilo: no ja sam htio da ostanem među njima. Pri kraju svog života zamolio sam u mojoj oporuci svoju suprugu, da s dozvolom kardinala nadbiskupa Pariza, pozove katoličkog svećenika, da blagoslovi moje mrtvo tijelo«.

Jacques Maritain. »Moj veliki učitelj Bergson doveo je svojim spiritualizmom mene, nevjernika, do praga skolasticizma sv. Tome Akvinskog. Prihvatio sam tada potpuno katoličku filozofiju i katolički život, život rada, molitve, utjelovljenja u Kristu i apostolata. U tom životu nalazim najpotpunije izražaj živog i vječnog »vitalnog poleta«, Boga. U svojoj knjizi »Prvenstvo duha«[25]) pokazao sam, kako je prvenstvo tvari dovelo svijet do onoga stanja u kojem se nalazio prije drugoga svjetskog rata. Hoćemo li pridići svijet, rekao sam, treba da tom prvenstvu suprotstavimo ne samo prava uma i razuma nego prvenstvo Božje milosti, prvenstvo duha. Za to prvenstvo borio sam se protiv grubog nacionalsocijalističkog materijalizma kad je bezobzirno i okrutno gazio moju Francusku a sada sam pretstavnik moga milog naroda kod najviše duhovne vlasti na svijetu, kod Svetog Oca Pape Pija XII«.

Sokrat. Molim Sir Eddingtona, fizičara i astronoma, također nagrađena Nobelovom nagradom, da nam, kao pretstavnik većine intelektualnih krugova anglosaksonskog svijeta, kaže nekoliko riječi.

Arthur Eddington. »Ponovit ću, gentlemen, ono što sam prije nekoliko godina rekao jednom prilikom na radiju u mojoj Americi.

»Materijalizam i determinizam bila su domaća božanstva znanosti 19. stoljeća, koja su držala, da se svijet može tumačiti mehaničkim i biološkim pojmovima kao dobro organizirani stroj, u kojem se svaki kotačić miče u odnosu prema drugom kotaču. Ali ova božanstva moraju se ukloniti iz suvremenog znanstvenog područja. Rekao bih, da kad ljudsko srce vapije: a što je vrhu svega ovoga? ne možemo dati pravi odgovor ako gledamo samo na onaj dio našega iskustva, koji nam dolazi kroz neke naše osjećajne organe, i odgovoriti: Iznad svega nalaze se atomi i haos, nalazi se svemir plamenih kugla koje idu prema svom udesu, nalazi se algebra, s kojom se ne može računati. Ne! Treba reći da se iznad svega nalazi jedan Duh, u kojemu je istina kao u jednom moćniku, koji može da sam sebi zadovoljava u svojim zahtjevima o ljepoti i pravdi«.[26])

Erich Wassman. »Forel[27]) razlikuje u meni naučenjaka i Isusovca. Protivnici se vjere često služe krilaticom, da teolog nije slobodan u svom naučnom radu jer ga dogma sapinje. Ta krilatica nalazi lako odaziva među onima, a to nije samo bezimena masa, nego ima među njima i mnogo intelektualaca, koji pravo ne znaju — ili ne će da znaju — što je dogma. Jer oni koji misle bez predrasuda, koji imaju i volju i vrijeme da misle, malobrojni su. Današnji je sastanak upravo u pogledu postojanja Boga pokazao, da ogromna većina bilo filozofa bilo prirodoslovaca priznaje neku moć koja ili sve stvara ili od koje sve potiče. Neki je zovu silu, energiju, drugi vječnu Tvar ili općeniti Pojam, ili »Neshvatljivog« ili Životni Polet. Mi je katolici jednostavno zovemo Bogom, ali ta riječ po sebi ništa ne znači. Pravu definiciju je dao sam Bog, kad je kazao Mojsiju: »Ja sam Onaj koji jesam«, to znači: vječno živo Bivstvo, od kojega potječe i tvar i duh, jer je sve stvorilo, i koje se nikad ne mijenja.

I upravo zato, što je sve od Boga stvoreno i što je On jedina sreća, On je i cilj svakoga čovjeka. A oni koji Boga ne će, nastoje da uživanjem, osjetnim dobrima, igrom i galamom, udovoljavanjem strastima, širenjem materijalističke i bezbožne neznanstvene knjige ili pak nećudorednom literaturom odvrate čovjeka od Boga.

Jer znanstveno proučavanje čovjeka i prirode ne znači samo prodrijeti u tajne razbijanja atoma, niti mjerenje lubanja ili uspoređivanje kostiju, proučavanje plinova u suncu i plazme na zemlji. U kulturnom radu ne postoje samo neke prirodne znanosti, tako te bi se sva pitanja mogla riješiti jedino na temelju fizike, kemije i biologije. A niti smije niti može filozofski nazor na svijet obesnažiti ono, što iskustvo dokazuje ili razum zaključuje. Uzmimo u ruke Mercierovu Psihologiju: kakvi su tu pro-

blemi, rješavanje kojih po ovom velikom katoličkom učenjaku kulturan čovjek ne smije ignorirati! Čitajmo blještave stranice obraćenika Donoza Cortesa o istini, o vjeri, o Bogu, o civilizaciji: može li ih materijalistički evolucionizam pobiti? Hoćemo li da proučimo pojave duševnog života? Ne možemo ukloniti s puta tisuće svetaca kao što su Krizostom, Augustin, Jeronim, Franjo, Toma, Vinko Paulski, Ignacije Lojolski, bezbroj misijonara i misijonarki, ne samo katoličkih već i protestantskih, koji sve žrtvuju za obraćanje svijeta Kristu: gdje ćemo u životu i radu tih izabranih duhova naći dokaz, da je na njih djelovao zakon o proizvodnji? Ili, recimo, na pokorničke graditelje srednjovječnih katedrala, na sve one koji su dali svoje imanje i svoj život za oslobođenje Svetih Mjesta?

Smije li proučavatelj prirode prijeći smješkom ili uvredom preko čudesa? Lurd, Fatima, Loret, to su knjige koje su još danas otvorene svakomu, i vjerniku i bezvjercu. Još danas živi u Konnersreuth-u u Bavarskoj djevojka Tereza Neumann, koja već 20 godina ne uzima nikakvog jela a od god. 1927. ni pića, koja je primila rane Kristove na svom tijelu, a te rane krvare svakog petka. Kod toga krvarenja djevojka gubi 3 do 4 kg. svoje težine ali u par dana — ne uzimajući ništa — ona ih dobiva natrag. Ima liječnika, židova ili bezvjeraca, koji su se, proučavajući ovaj slučaj, obratili.

Čini li se komu, da su vjera i znanost nespojive, kako će tumačiti da je bezbroj velikih učenjaka, kao n. pr. Kopernik, Newton. Torricelli, Pasteur, Volta, Ampère, Branly, Volterra, Marconi vjerovali i da su bili gorljivi kršćani? Može li se preći preko toga, da još danas u Vatikanu živo djeluje Papinska Akademija znanosti, osnovana god. 1609., koja broji 70 učenjaka raznih narodnosti i vjera, među kojima je i Hrvat dr. Ružička, ravnatelj laboratorija organske kemije na sveučilištu u Zürichu? A može li objektivan povjesničar, dostojan toga imena, iznakaziti povijest, vidjevši u njoj samo vječnu borbu između ekonomskih tlačitelja i potlačenih, ignorirajući veličanstvena djela što su ih proizvele vjera, dezinteresirano čovjekoljublje, čista ljubav prema narodu i domovine, požrtvovno oduševljenje za znanost i umjetnost?

Napokon, nitko ne smije proučavati čovjeka a da se ne obazire na njegov praktični život, na ćudoređe. Može li biti ćudoređa bez Božjeg auktoriteta? Čovječji auktoritet stvara koristoljubje, mržnju, nasilje, rasizam, hitlerizam, koncentracione logore, ubijstva, uništenja. Materijalizam ne može imati drugog izlaza. Nije li to njegova praktična osuda, koju je sam Kant postavio? A nije li najbolja obrana istine da Bog postoji ona ljubav, koju On traži od svakoga onoga koji hoće da Ga jednom u vječnosti uživa?

Evo, gospodo, kako »teolog« postavlja problem Boga i duše: ljudski, slobodno, sveobuhvatno, jednostavno i bez ograničenja ideološkog dogmatizma. Katolički je dogmatizam samo u ovome: sve nam kaže da Bog postoji, a kad On progovara mi Mu vjerujemo i slušamo Ga. A da je Gospodin Bog progovorio preko proroka i preko Isusa Krista i da i danas vodi vjernike svojom Crkvom to nam dokazuju mnogobrojna proročanstva i čudesa fizičkog i moralnog reda. Tko iskreno traži istinu, taj će je i naći!«

RADIO O »MITU«

Anatol je okretao puce na svom radio aparatu — na sreću. Eto, Pariz govori! Zaustavio se ondje i slušao. Daleki je glas speakera najavio:

Prigodom vješanja nacionalsocijalističkog ideologa Rosenberga, koje je izvršeno jučer, 16. listopada, g. François .... (Anatol nije dobro razumio prezime) održat će predavanje o »Mitu« Isusa Krista.

»Alfred Rosenberg je bio nacionalsocijalista prvih dana, poznati bezbožnik. Njegovo je djelo upereno protiv kršćanstva jer je on smatrao da kršćanstvo, osobito svojom naukom o grijehu i otkupljenju, ponizuje čovjeka i slabi dinamizam naroda. Kršćanstvo je moglo uspjeti u Rimu, »gradu bez rase i bez ćudoređa«, ali sve, što je u Rimu još imalo ponosa, kaže on, diglo se protiv njega: odatle progonstva. Rosenberg brani osobito Dioklecijana, koji da je »po svoj prilici« bio potomak Germana, a nije dao ubiti nego samo devet buntovnih biskupa, dok je u Palestini, gdje je otpor bio najjači, nekih 80 osoba bilo osuđeno na smrt! Povijest nam naprotiv kaže, da je bilo mučenika na stotine hiljada tako te su kršćani, kad im je dana sloboda, počeli brojiti godine od prve godine Dioklecijanova vladanja, i nazvali su ovo brojenje »Era mučenika«.

Rosenberg ne niječe da je postojala osoba, koja se zvala Isus Krist. On poriče Isusu božanstvo, ali tvrdi da je i Isus germanske, arijske krvi. Sve što se o njemu priča, piše, to je sve izmišljotina, mit. »Ličnost Isusa Krista«, tako on, »bila je preobličena i iznakažena mješavinom azijatskog, židovskog i afričkog života. Rimljani su u Maloj Aziji upravljali jakom rukom i tražili su neumoljivo da se plati porez. Potlačeno se pučanstvo nadalo da će protiv vladajućih tlačitelja ustati kakav vođa robova ili oslobodilac: evo legende o Krestosu. Iz Male Azije,

ovaj mit o Krestosu prispio je u Palestinu. Ondje su ga oduševljeno prigrlili, pomješali su s njime židovski pojam o Mesiji i sve su to pripisali osobi Krista«.[28])

Kršćanskog »mita« htio je Rosenberg zamijeniti s »Mitom 20. stolj.«. »Nova mitska vjera pojavljuje se danas: mitska vjera krvi, vjera po kojoj znamo da se božanska narav čovjeka može braniti krvlju; vjera koja se oslanja na vrlo jasnu nauku, da nordijska krv pretstavlja otajstvo koje zamjenjuje stare sakramente i koje ih prelazi«. Ta je vjera, »narodna vjera«. »Danas znademo«, piše, »da milijuni ljudi žarko žele njemačku Narodnu Crkvu (Volkskirche)«. Bog nove vjere jest narod. Temelj novoga ćudoređa je nacionalna čast. Temeljno pravilo novoga prava glasi: pravo je ono, što arijci (Nežidovi), koji su sačuvani čisti u germanskim narodima, osjećaju da je pravilno. Vjerovanje je u nutarnjem priznavanju vrijednosti nordijske rase.

Rosenberg je htio da se odbace četiri Evanđelja i da se stvori peto: evanđelje njegova »Mita«. Hitler mu je povjerio duhovni odgoj njemačke mladeži i radničke organizacije »Kraft durch Freude«.

Tko je pobjedio Rosenberga? Mnogi misle, da ga je pobjedilo savezničko oružje i da je tu pobjedu zapečatio nürnberški međunarodni sud. To je istina, ako govorimo o Rosenbergovu tijelu. Ali drugi je onaj, koji je pobjedio njegov duh, onaj duh koji je izmislio mit krvi da uništi Krista.

Za vrijeme rata njemačko je vojničko vodstvo izdalo knjižicu: »Gott und Volk-Soldatisches Bekenntnis« (Bog i narodno-vojničko vjeroispovijedanje). To je bio kao neki rasni katekizam. U njemu se čitalo i ovo: »Rasa i narod postali su sveti pojmovi. Oni sačinjavaju lice našeg vremena i zakon budućnosti. Dobro je samo ono, što koristi rasi i narodu: to mora dalje opstojati. Ono, što ne priznaje njihov zakon, zlo je: treba to promijeniti, pače, potrebito je, da izčezne.

»Sada imamo Reich, Njemačka se sama od sebe začela. Jedan Führer vodi. Jedna volja zapovijeda. Jedan je narod provreo. Ipak imamo još da bijemo jednu bitku, bitku za njemačkog čovjeka, za njemačku dušu. Ona će biti najteža, ali i najplodnija, najljepša.

»Gdje je bitka, ondje su fronti. Fronti su jasni. Jedan se zove Krist. Drugi je Njemačka. Treći ne postoji. A ne postoji ni kompromis. Postoji samo jasna odluka.«[29])

Odluka je pala. Na procesu u Nürnbergu osuđeni Hans Frank je rekao: »Nismo izgubili rat uslijed tehničkih grješaka ili nesretnih prilika. Ostavivši Boga mi smo krenuli putem zla i zato smo zaslužili smrt. Bog je osudio Hitlera i proveo osudu

nad njim. Neka bi se njemački narod provratio na put s kojega smo ga i Hitler i mi skrenuli«.

Poganski i materijalistički nacionalsocializam bio je navjestio rat Kristu. Pobjedio je Krist!

Rosenberg nije sâm došao do toga da proglasi Isusa Krista »mitom«. U prošlom su vijeku razni bezbošci nastojali najprije da skinu s Isusa Krista božanstvo i da ga proglase samo čovjekom. To su bili naročito Renan u Francuskoj i razni slični njemu u Njemačkoj: Strauss, Baur, Paulus i drugi. Ti su priznavali, da je neki čovjek Isus živio u Palestini ali su tvrdili da su njegovi sljedbenici izmislili o njemu razna čudesa, pa božanstvo, te tako napravili »mit«. Bruno Bauer (1809—1882) »riješio je« problem jednostavnije: on je naprosto zanijekao da je Isus ikada živio. Koji je »dokaz« služio stvoriteljima »mitološkoga« Krista? Onaj isti, kojim se služio Haeckel da »dokaže« da čovjek nema duše: »Kad bismo priznali da je Krist Bog«, rekli su, »morali bismo priznati, da Bog postoji. No to nije moguće«.

A kakvi su dokazi za one, koji tvrde da Krist nije uopće postojao? Naš zemljak Couchoud, koji je s nekim drugima prihvatio u naše doba Bauerovu tvrdnju, ovako piše: »Ne možemo ni zamisliti ni dozvoliti da su Židovi, koji bi se bili rađe dali raskomadati nego priznati da je Car bog, izmislili da je bog neki drvodjelac. Ne možemo ni priznati, da postoji neki čovjek — bog, jer se tome protivi filozofija. Ostaje dakle da kažemo, da su Židovi Boga pomalo počovječili i tako stvorili Krista«.[30])

Ovaj način »dokazivanja«, koji ide uporedo s onim, kojim neki hoće dokazati da čovjek nema duše, pokazuje da se oni, koji niječu postojanje nadnaravnog upliću i zapliću u stotinu teorija, koje se međusobno pobijaju, a svaki od njih tvrdi, da naučava istinu. Međutim, ono što je istinito istinito je bez obzira da li čovjek to znade, priznaje ili ne. Istina je izvan čovjeka: nju ne može stvoriti labavi i nestalni čovječji um. I sama činjenica, da ljudi istražuju istinu znači, da je ona izvan njih, u vrhovnom Umu, u Bogu.

Među suvremenim slijedbenicima Bauera nalazi se i profesor Mišulin, koji u svojoj »Povijesti Staroga Vijeka« naprosto niječe, da je Isus Krist ikada živio. On tvrdi da je Isusovo rođenje »legendarno« i piše tako uvijeno da se čitatelju čini, e je kršćanstvo nastalo u Rimu — a ne u Palestini —, da se učvrstilo za Dioklecijana i kasnije, premda priznaje da je već Neron u 1. vijeku progonio kršćane. »Narodna masa — kaže Mišulin strašno potlačena, a ne videći izlaska iz takva položaja, počela je vjerovati da će je spasiti mesija. Tako se, eto, u narodnoj sredini i izgradio mit o Isusu Kristu, bogočovjeku«. Isti dokaz kao u Rosenberga.

Međutim povijest, ona povijest koja se temelji na dokumentima a ne na mašti ili na nečijim željama, kaže da je Isus Krist postojao i djelovao u Palestini za vrijeme rimskih careva Augusta i Tiberija. O njemu i njegovu životu i njegovoj nauci obilno pišu četiri Evandeliste, a da su njihove knjige napisane između god. 44.—95. prvoga vijeka po Kristu, dakle u vrijeme dok su još živjeli oni, koji su vidjeli Krista, svjedoči to, što crkveni pisci Papija, Polikarp, Irenej, Klement Rimski, koji su živjeli u prvom i drugom stoljeću, citiraju Evanđelja. O Isusu su pak pisali svjetovni historičari Židov Josip Flavije (oko god. 94.), Marc Sirac, Rimljanin Tacit (55—135), Svetonije, rođen oko 70 g. po K., i Plinije Mlađi (61—115).

Da su Evanđelja bezdvojbeno napisana vrlo rano svjedoče veliki broj fragmenata raznih kodeksa koji su dosada nađeni u egipatskim iskopinama. Nađeni su fragmenti sv. Mateja a Evanđelje sv. Ivana nađeno je gotovo u cjelini. Osobito su dragocjeni kodeksi kolekcije Chester Beatty. Ima fragmenata već iz II. stoljeća a mnoga iz trećega. Nađeni su u srednjem i gornjem Egiptu, u krajevima koji su već u ono doba bili puni kršćanskih pustinjaka. Neki su napisani grčki, drugi latinski, koptski i u raznim narječima. To dokazuje, kako je kršćanstvo bilo rašireno u onim krajevima, daleko od Rima i od Male Azije, mnogo prije Dioklecijana. Isto vrijedi za Cirenajiku i za Kartagu, gdje je već oko god. 200. živio veliki broj kršćana.

I krivovjerja dokazuju historijsku ličnost Kristovu. Svi krivovjerci: doketi i gnostici već u 1. stoljeću, hilijasti, manihejci, montanisti, arijevci u drugom kao i ostali u slijedećim stoljećima, svi su polazili sa stanovišta da je Krist postojao. Nitko u ono doba, koje je bilo najbliže vremenu Isusova života, nije ni zanijekao ni dvojio u tu činjenicu. Pa ni car Julijan Otpadnik, Konstantinov nećak, koji je htio istisnuti kršćanstvo i povratiti moć poganstvu, nije zanijekao da je Krist postojao. Mišulin kaže, da »pokušaj Julijanov da se vrati poganstvu nije uspio«. Kakvo je sjajno oružje car mogao imati u ruci, da je mogao tvrditi da je Isus »mit«, izmišljotina potlačenog puka! No, nije to mogao učiniti!

Veliki crkveni Sabor, koji se je već g. 325. održao u Niceji, danas Iznik, nedaleko Carigrada, gdje se sakupilo preko 310 biskupa, i susljedni sabor, u Carigradu, god. 381., govore također o istinitosti Isusove ličnosti. Zar u doba, kad se navodno stvarao »mit« o Kristu, stotine učenih ljudi raspravljaju već o njemu kao Čovjeku-Bogu u carevom prisustvu? Tada je i sastavljeno protiv krivovjeraca ono krasno nicejsko-carigradsko vjerovanje, koje još danas molimo kod svete Mise, i koje je sve pjesma Isusu Kristu, Ocu i Svetomu Duhu.

Pa svi veliki duhovi onoga vremena: Origen, Laktancije, Bazilije, Ambrozije, Jeronim, Augustin, napisali su o Kristu i kršćanstvu čitave knjižnice. I nijesu li već u 2. stoljeću branitelji kršćanstva iz svih krajeva svijeta, Asirac Tacijan, Grk Atenagora, Teofil iz Antiohije, Rimljanin Minucije Feliks, Afričanin veliki Tertuljan, dokaz da je kršćanstvo bilo i rašireno i napadnuto ne samo u Maloj Aziji već u svim krajevima oko srednjeg i istočnog Sredozemnog mora? Nije li već oko god. 150. obraćeni filozof Justin iz Palestine napisao dvije sjajne »Obrane kršćanstva« pred carevima u kojima razlaže i vjeru i ćudoredni život i liturgijske obrede kršćana? Caru Titu Antoninu Piju pisao je: »Mi, koji smo jednom uživali u silovanju žena sada prihvaćamo samo čistoću; mi koji smo služili magiji, posvećujemo se samo dobrom i nestvorenom Bogu; mi koji smo cijenili iznad svega novac i posjede, sada dajemo kršćanskoj zajednici i ono, što imamo«. Je li to govor »potlačenog« protiv ekonomskog tlačitelja? Je li ovaj obraćeni filozof, prije poganin a ne Židov, koji je malo kasnije umro mučeničkom smrću, bio kakav pučki zanešenjak?

Poznato je iz povijesti, da je god. 135. izbio u Palestini veliki ustanak protiv rimske vlasti. Car Hadrijan ga je ugušio u krvi. Da ponizi narod, dao je sagraditi na mjestu gdje je bio židovski hram hram Zeusu, a na mjestu gdje je umro Isus Krist hram božici Afroditi, koji je kasnije dala porušiti Helena, majka cara Konstantina. I u Betlehemu, oko spilje gdje se Isus rodio i u samoj spilji vršili su se obredi na čast boga Adonida (Tomuza). O tom piše sv. Jeronim u svojoj 58. poslanici, a svetac, kako je poznato, dugo je živio u Betlemu. Nijesu li ovi dokazi o postojanju Isusovu i o čašćenju koja su mu davali kršćani već početkom II. stoljeća?

U Turinu časti se sveto Platno u koje je bilo umotano Isusovo tijelo, kad su ga položili u grob. U njemu su ostale otisnute, kemijskim djelovanjem mirodija u koje su ga omotali, sve crte njegova tijela i njegova lica, kao što ostaje negativa na fotografskoj ploči. Moderna je znanost nedvojbeno dokazala autentičnost tih otisaka. Zar je to slika jednog »mita«?

U rimskim katakombama, u Vatikanskoj spilji, ispod carske palače nalaze se mnogobrojni kameni spomenici i slike već iz 2. st., koje prikazuju glavne događaje iz života Isusa Krista. Wilpert u svom »Corpus« kršćanskih sarkofaga nabraja više od trideset spomenika koji prikazuju Mudrace Istoka kako se klanjaju Isusu. Imade slika blažene Djevice Marije s Isusom u naručju. Imade pače na Palatinu jedan grafit nekoga poganskog vojnika koji je narisao na križu osobu s čovječjem tijelom i magarećom glavom a sa strane stoji drugi vojnik, kršćanin, koji

moli. Ispod je napisano nespretnim grčkim slovima: »Aleksamenos moli svoga Boga«. Ova pogrdna slika potječe iz 3. stoljeća i prvo je poznato prikazivanje otajstva križa, koje se je dosada pronašlo. Poganin dakle svjedoči da su se kršćani klanjali propetom Isusu na križu.

Ako povjesničari, koji niječu da je Krist postojao, neznaju za ovake stvari, neka se stide svoga neznanja. Ako ih pak znaju, što su drugo nego falsifikatori povijesti?

Isus Krist nije bio običan čovjek. Proroci su mnogo stoljeća prije njegova rođenja govorili o njemu. Abraham je navijestio njegovo duhovno kraljevstvo u svemu svijetu. Jakov je na smrti javio, da će se »očekivani od svih naroda« roditi od Judina plemena. Mojsije je, 1500 god. prije, navjestio pojavu Velikog Proroka, David, 1000 god. prije, opisao je njegovu veličinu, muku i slavu. Izajija, Jeremija, Ezehijel navijestili su obraćanje svih naroda Boga Izraela, ustanovljenje na zemlji nepropadljive njegove vlasti. Danijel je 550 god. prije, označio vrijeme njegova rođenja a Miheja mjesto, Betlehem. Sve se ispunilo: nije li to očiti dokaz da je Isus Krist bio poslanik Božji?

Taj je poslanik Božji izjavio da je sâm Bog; dokazao je to čudesima i novim proročanstvima, koja su se točno ispunila, poimence ono o razorenju Jerusolima god. 70: Isus je dao napokon čovječanstvu nauku koja svakoga zadivljuje, pa i njegove neprijatelje, i ustanovio je Crkvu za sve narode.

Kršćanstvo je zavladalo svijetom. On je svijetu donio novi duh, koji je stvorio novu kulturu, novu civilizaciju. I danas osoba koja bez dvojbe uživa najveći ugled u svijetu jest Poglavar Kristove Crkve, Papa. Je li to sve stvoreno od »potlačenog pučanstva male Azije« ili od Židovskog puka, koji je bio nepristupačan svakoj promjeni, ili od »rimskih robova«? Samo neznalica može tako misliti, samo svojevoljni slijepac može tako skriviti povijest.

»Koliko samo napora, da bi se zasjenilo božanstvo Krista«, napisao je obraćenik i sada ambasador, moj prijatelj Paul Claudel, »koliko napora, da bi se velom prekrilo ovo nepodnošljivo lice, da bi se dotukla kršćanska činjenica, da bi se izobličili njezini obrisi pod ukrštenim zavojima učenosti i sumnje!«

Ali uzaludni su svi napori. Krist živi i vlada, i vladat će u vijeke!

Djela, na koja se pisac poziva:

1. Donat. Cosmologie, 852
2. Carrel dr. Alexis »Čovjek — nepoznanica« Zagreb, 1941., str. 124.
3. Carrel, nav. dj. str. 101.
4. »Naprijed«, 1 5. 1945.
5. Djela knj. 13, str. 85. V. »Lenjin«, Beograd, 1945. Kultura, str. 111.
6. »Naprijed«, 21. 9. 1946.
7. V. Prikaz dra Vouka, dodan Prenantovoj knjizi o Darwinu str. 102.
8. Milković-Vrtar, »Život i tvar«, Zagreb, 1937., str. 115.
9. De Kruif, »I cercatori di microbi«, Mondadori, Torino. 1934, str. 344.
10. »Naprijed«, 24. 8. 1946.
11. »Priroda«, 1945., br. 3—4: »Elementarne čestice materije«.
12. »Naprijed«, 12. 10. 1946.
13. Woermann, Geschichte der Kunst, I, 8—18.
14. Woermann. nav. dj. str. 486.
15. Senofonte, »Detti memorabili di Socrate«, Milano, Sonzogno, 1906.
16. Evans, »Laotse«, Torino, Bocca, 1905.
17. Prenant Marcel, »Darwin«, Zagreb, 1946., str. 84.
18. Iljin—Segal, »Kako je čovjek postao divom«, Zagreb, 1946, str. 75.
19. Prenant, Darwin, str. 104.
20. Katalinić Marin, »Atomsko doba«, Zagreb, 1946, str. 70; 119—120; 85—86.
21. »Naprijed«, 24. 8. 1946.
22. Carrel, »Čovjek — nepoznanica«, str. 127—128.
23. Carrel, nav. dj. str. 111.
24. Žarković Slobodan u »Obzoru« 19. 10. 1939.
25. Maritain Jacques, »La primauté du spirituel«, Paris, Plon, 1927.
26. »The Literary Digest«, New-York, 20. 10. 1930.
27. Prenant, Darwin, str. 123.
28. V. »Documentation Catholique«, Paris, 10. 3. 1934 prigodom Crkvene osude Rosenbergova djela »Der Mythus des 20 Jahrhundertes« — Sv. Oficij 9. 2. 1934.
29. »Osservatore Romano«, 22. 1. 1942.
30. Ricciotti Giuseppe, Vita di Gesu Cristo, Roma, 1941. »Le interpretazioni razionaliste della vita di Gesu« (§ 194—224).

S dozvolom crkvene vlasti